

PRZEBUDZENIA

Marcinowi, Róży, Jeremiaszowi i Jonaszowi

Katarzyna Odyniec

PRZEBUDZENIA

Edukacyjny wymiar środowiska lokalnego
na przykładzie badań w powiecie bialskim

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2024

Recenzje:

prof. Andrzej Radziewicz-Winnicki, em. prof. UŚ i UZ
dr hab. Bohdan Skrzypczak

Redakcja i korekta: Małgorzata Tarnowska

Projekt okładki: Katarzyna Juras według pomysłu Marcina Odyńca

Zdjęcie na okładce: Aura/Adobe Stock

Copyright © 2024 by Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.,
Warszawa

ISBN 978-83-67450-64-5

Wersja cyfrowa: doi 10.7366/9788367450645

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Oboźna 1, 00-340 Warszawa
tel. 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej, w. 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze
Skład i łamanie: WN Scholar (*Jerzy Łazarski*)
Wydrukowano w Polsce

SPIS TREŚCI

Wstęp	9
1. Środowisko lokalne jako wielka instytucja edukacyjna	17
1.1. Środowisko lokalne jako przestrzeń uczenia się całościowego (<i>lifelong learning</i>)	17
1.2. Trójwymiarowy obraz środowiska lokalnego	21
1.2.1. Horyzontalny wymiar środowiska lokalnego	23
1.2.2. Wertykalny wymiar środowiska lokalnego	27
1.2.3. Temporalny wymiar środowiska lokalnego	35
1.3. Pogranicze jako specyficzny rodzaj środowiska lokalnego	40
1.4. Uruchamianie sił społecznych	44
1.4.1. Zwrot ku społecznościom uczącym się	44
1.4.2. Budowanie na pamięci	47
1.4.3. Edukacja i animacja w środowisku lokalnym	48
1.5. W poszukiwaniu zasobów edukacyjnych środowiska lokalnego	52
2. Problematyka prowadzenia badań w środowisku lokalnym	55
2.1. Badania jakościowe w naukach społecznych	55
2.2. Kompletowanie obrazu środowiska lokalnego	58
2.3. Balansowanie na granicy, czyli jak być badaczką w środowisku lokalnym	60
2.4. Proces badawczy	63
2.4.1. Założenia badawcze	63
2.4.2. Teren badań	64
2.4.3. Badania wstępne, czyli rozpoznanie terenu	66
2.4.4. Badania terenowe	67
2.4.5. Badania stacjonarne	71
2.4.6. Analiza materiału badawczego	72
2.5. Wielka układanka	72
3. Powiat bialski – trójwymiarowy obraz środowiska lokalnego	75
3.1. Południowe Podlasie jako granica dwóch światów	75
3.1.1. Południowe Podlasie – tysiąc lat wojen	77
3.1.2. Południowe Podlasie – mozaika kultur i religii	85
3.1.2.1. „Ludzie stąd”	86
3.1.2.2. Unici	89
3.1.2.3. Tatarzy	92
3.1.2.4. Żydzi	93
3.1.2.5. Olendrzy	94
3.1.3. Specyficzne sąsiedztwo	95

3.2. Południowe Podlasie jako granica Polski	96
3.2.1. Warunki przyrodnicze	96
3.2.2. Warunki życia w powiecie bialskim	97
3.2.2.1. Rynek pracy	99
3.2.2.2. Demografia	99
3.2.2.3. Edukacja i dostęp do kultury	100
3.2.2.4. Turystyka	101
3.3. Powiat bialski jako granica Europy	102

4. W poszukiwaniu korzeni – regionalne dziedzictwo kulturowe jako oś działań edukacyjnych

4.1. Międzypokoleniowy przekaz kulturowy	104
4.1.1. Przerwana transmisja kulturowa	104
4.1.2. Szkoła i rodzina jako pasy transmisyjne kultury	106
4.1.3. Edukacja regionalna w lokalnych instytucjach kultury	110
4.2. Działania państwowych instytucji kulturalno-oświatowych	111
4.2.1. Muzea	111
4.2.1.1. Muzeum Południowego Podlasia w Białej Podlaskiej	112
4.2.1.2. Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego w Romanowie	113
4.2.2. Gminne ośrodki kultury	115
4.2.2.1. Gminne Centrum Kultury, Sportu i Turystyki w Kodniu	115
4.2.2.2. Gminny Ośrodek Kultury w Sławatyczach	117
4.2.2.3. Sieć pracowni bialskopodlaskiego gminnego ośrodka kultury	120
4.2.3. Zespół Pieśni i Tańca „Podlasie”	122
4.3. Działania pozarządowych instytucji kulturalno-oświatowych	123
4.3.1. Fundacje i stowarzyszenia	123
4.3.1.1. Nadbużański Uniwersytet Ludowy	123
4.3.1.2. Stowarzyszenie Rozwoju Miejscowości Studzianka	126
4.3.1.3. Fundacja „Korzenie i Skrzydła”	128
4.3.2. Izby pamięci	130
4.3.3. Zespoły ludowe	130
4.4. Inicjatywy prywatne	134
4.4.1. Prywatne Muzeum w Mościcach Dolnych	134
4.4.2. Prywatne Muzeum Wsi Podlaskiej w Studziance	135
4.5. „Otwieranie drzwi” – tradycje regionu jako potencjał turystyczny	135
4.5.1. Szlaki turystyczne	135
4.5.2. <i>Slow tourism</i> – nowa turystyka	137
4.6. Trzy drogi pracy z dziedzictwem kulturowym regionu	139

5. Przebudzenia, czyli droga ku społecznościom obywatelskim	142
5.1. Aktywność jako klucz do obywatelskości	142
5.2. Budowanie małych wspólnot	144
5.2.1. Lokalne stowarzyszenia	145
5.2.2. Koła gospodyń wiejskich	147
5.2.3. Ochotnicza Straż Pożarna	149
5.3. Integracja społeczności lokalnych	153
5.4. Laboratoria demokracji	155
5.5. Jak kręgi na wodzie – rozwój aktywności obywatelskiej	158
6. „Lokomotywy” – lokalni liderzy w powiecie białskim	160
6.1. Rola działaczy społecznych w środowisku lokalnym	160
6.1.1. Profesjonalizacja zawodu działacza społecznego	161
6.1.2. Animator społeczny – czyli kto?	162
6.1.3. Lokalni liderzy w powiecie białskim	166
6.2. Sylwetki wybranych lokalnych liderów powiatu białskiego	167
6.2.1. Bożenna Pawlina-Maksymiuk	167
6.2.1.1. Całe życie w kulturze	168
6.2.1.2. Myśleć inaczej, widzieć dalej	169
6.2.1.3. Dumna z Podlasia	172
6.2.2. Łukasz Węda	174
6.2.2.1. Być u siebie	174
6.2.2.2. Wydobyć z niepamięci	175
6.2.2.3. Być liderem	177
6.2.3. Aniela Halczuk	179
6.2.3.1. Po Tutejszemu – zespoły ludowe	181
6.2.3.2. Jak Oskar Kolberg	183
6.2.3.3. Działaczka – poszukiwaczka – pomysłodawczyni	185
6.2.3.4. Blaski i cienie działania	187
6.2.4. Ksiądz Robert Bartosik	191
6.2.4.1. Zmieniać przestrzeń, zmieniać wspólnotę	191
6.2.4.2. Zachować pamięć	195
6.2.4.3. Zrozumieć człowieka	196
6.3. Podobni, choć różni	197
Zakończenie	201
Bibliografia	207
Spis map, schematów i zdjęć	224